

Föreningen för Västgötalitteratur

Meddelande

År 2010

NR 3

2010-08-30

Vid Föreningen för Västgötalitteraturs auktioner brukar Priskuranter vid inrop betinga höga belopp. Samlarna av dessa trycksaker är tämligen många. Vid kommande auktion den 16 oktober i Vara skall ovanstående Priskurant från Stridsberg & Björcks fabrik i Trollhättan försäljas. Den saknar tryckår men på omslaget anges att den är tryckt på 1800-talet (förmodligen i slutet av 1800-talet).

Aktiebolaget Stridsberg & Björck grundades i Trollhättan 1868 som den första fabriken i Sverige för hårdade sågblad och maskinknivar. Priskurantens innehållsförteckning upptar alltifrån bandsågar, blomsterspadar, brödknivar, cigarrknivar, höräfseninnar till smidesstäd och vedsågar samt mycket annat.

Grundaren av företaget var brukspatron Ernst Stridsberg (1839–1925). 1868 associerade han sig med ingenjören J. O. Björck varvid bolagsnamnet blev Stridsberg & Björck. Sedermera lämnade Björck bolaget. Ernst Stridsberg ledde företaget till 1918 då han efterträddes av J. Å. Åqvist.

Företaget var en av de stora industrierna i Trollhättan på sin tid och sysselsatte mängder av människor. Det hade eget stål- och valsverk vari framställdes stål till de olika produkterna, vilka kom att levereras över hela världen. På priskurantens baksida finns följande försäljningsställen angivna: Stockholm, Göteborg, Christiania, Fredrikshald, Gand (Belgien), Hamburg, Lübeck, Leipzig och Köpenhamn.

Idag är företaget nedlagt.

Föreningen för Västgöralitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 0511-165 40
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Järpås. 0510-910 16
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@gotene.se

Skattmästare: Sven-Olof Ask, Skara. 0511-165 40
sven-olof.ask@tele2.se

Anders Franck, Göteborg. 031-25 26 82
franck@telia.com

Tore Hartung, Mariestad. 0501-187 42
tore.hartung@comhem.se

Ritwa Herjulfsson, Alingsås. 0762-11 40 31
ritwa@herjulfsson.se

Niklas Krantz, Göteborg. 031-44 04 53
b2_gods@hotmail.com

Hans Menzing, Skara. 0511-126 43
hans.menzing@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0502-784 19
clary.winberg@vgregion.se

Årsavgift 2010: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och december.

Ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Gunilla Ek-Andersson, Bäckebo
Ann-Marie Eriksson, Nora
Ingrid Hanson, Göteborg
Olle Hellberg, Göteborg
Stig-Åke Hilding, Gullspång
MariAnne Häggander, Bromma
Bernt-Olof Klingesten, Borås
Marianne Lund, Bitterna Vedum
Roland Moqvist, Timmersdala
Göran Sjögren, Alingsås
Jan Sjögren, Dalum
Monica & Bert Svensson, Västerås

Antikvariat Tranan
Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo
Tel. 0325-768 46

”Från mjölnare till bankdirektör” – är titeln på Sture Anderssons memoarer

Upprinnelsen till det hela är att min sonhustru Pia Hintze ringde och undrade om jag ville göra en memoarbok, säger Sture Andersson. Ursprungligen kommer Sture Andersson från Kulla kvarn i Källunga, men är numera bosatt i Lerum. Sedan början av 60-talet har han sommarstuga vid Sämsholm, och är känd för att ha varit en mycket aktiv ordförande i Skölvene IOGT-NTO. För något år sedan avgick han från den posten och har ett långt liv att se tillbaka på.

Stures liv skildras i kapitel som till exempel har rubrikerna; På Kullakvarn, Mjölnarens pojk, Ungdomsliv, Sämjöfesterna, Karriären och Tre fina söner. Stures yrkesliv är väl redogjort för. – Ja, den skildrar hur jag läste till diplomerad marknadsekonom och hur jag fick jobb på Sparbanken, berättar han. Jag har jobbat på Sparbanken i Växjö, Karlstad och Göteborg och jag blev bankdirektör. Det är en saga som inte skulle gå att verkställa idag utan att vara akademiker.

Att de stora folkfesterna vid Sämjön uppmärksammas och dokumenteras är naturligtvis ett stycke kulturhistoria. Boken är ett ambitiöst dokument i text och bild över en människas livsgärning.

Mats Bjurbom

Från mjölnare till bankdirektör – Sture Anderssons memoarer

Berättade för och sammanställda av Pia Hintze.
Boken är i A4-format och har 92 sidor. Ett 100-tal bilder, varav många i färg finns med.
Eget förlag.

Jakob De la Gardie lät förfalska ättens stamtavla

Ville aldrig låtsas om att farfadern varit köpman

När en ung man vid namn Pons Scoperier en mörk natt omkring 1540 rymde från Benediktinerklostret i Montolieu, hoppade han inte bara ut genom ett fönster utan också bort från en väl utstakad framtid. Hans far hade räknat ut att Pons, den yngste sonen, skulle bli en andans man och få sin trygga bärning på kyrkans bekostnad. Han kunde med lite tur få en biskopsstol eller bli abbot i ett kloster någonstans i sin hemtrakt i södra Frankrike.

Av dessa planer blev dock intet, den unge rymlingen valde i stället att bli en svärdets man i högan Nord och under namnet Pontus De la Gardie kom han att bli en berömd man i hela Europa. Vilka vindar som blåste honom norrut är okänt, men kanske hade han lockats av de vältaliga soldatvärvar, som trumpetade ut sina löften om guld och ära på torg och marknadsplatser.

Vid mitten av 1500-talet trängdes skottar, tyskar, fransmän, italienare och schweizare i alla länders arméer och dessa soldater hoppades alla att det i deras ränslar låg en marskalkstav eller åtminstone en officerskarriär. Möjligheten att långt uppe norr vinna ära och berömmelse bedömdes som lika säker eller osäker som utsikterna till framgång i det nyupptäckta Amerika.

Norra Europa hade vid denna tid blivit ett av de oroliga hörnen i världen med ständiga krig och det borde garantera avancemang för åtminstone några av de lycksökare som flockades under brokiga regementsstandar och färggranna nationsfanor.

Hemtrakten

Den unge Pons hade framgång, hamnade så småningom i danska armén och slogs mot Sverige i Nordiska sjuårskriget. Han togs till fånga vid Varberg och passade då på att byta sida. Detta var inget ovanligt och som svensk krigare steg han snabbt i graderna och kom att vinna uppmärksammade segrar för sitt nya hemland i krigen mot Ryssland.

Förbindelserna med hans gamla hemland var inte helt brutna,

utan ryktet om hans framgångar som krigare nådde så småningom fram ända dit. Där kan man än i dag höra uttrycket ”es oun Pontus”. Det används om någon lyckans guldgosse, som vunnit på lotteri eller tips. Få anar dock att det syftar på Pontus De la Gardies framgångar.

Pontus hemort låg i departementet Aude, vid Pyreneernas fot och släkten bodde i närheten av staden Caunes. Det är där som uttrycket om Pontus lever och minnet av honom är numera också omhuldat av lokala historieskrivare, som gläds över hans bragder på slagfälten och yvs över hans ättlingars senare insatser. Släktens huvudman och Pons pappa hette Jaques Scoperier och var en hedervärd köpman och jordägare i Minervois, som trakten också kallas. Här odlas på terrasser de vanliga medelhavsprodukterna, vin, oliver, frukt och spannmål. De ofta torra och alltid magra betena ger bete åt traktens boskap och av mjölken från den tillverkas flera lokala och ofta utsökta ostar.

Kommer man högre upp förändras naturen, grönskan blir yppigare och luften känns lättare att andas. Lövträd växer i dungar och bäckar porlar året om, likheten med ett sydsvenskt landskap är påfallande. Det är här, där den friska luften börjar, som man finner staden Caunes. Med hjälp av en fransk motsvarighet till den topografiska kartan hittar man också med en viss svårighet en bondgård som heter La Gardie. Den ligger några mil utanför Caunes och ser i dag påfallande modern ut och ger definitivt inte intryck av gammalt slott eller herrgård.

Kan det verkligen vara denna gård som gett namn åt Pons Scoperier? Jo då, vid studier av gamla gulnade papper finner man att egendomen faktiskt under en tid innehades av Jaques Scoperier. Han köpte in en rad gårdar och blev med tiden ganska rik och därmed ansedd. Han var gift tre gånger och uppehöll en längre tid sysslan som ett slags lagman och domare i sin hemstad. Han kallar sig ibland högfärdigt för seigneur och riddare, men adelsman i dåtida bemärkelse var han långtifrån. I Minervois var visserligen gränsen mellan adel och rika borgare och godsägare flytande, någon högadel fanns inte där, men Jaques var nog bara en hedervärd köpman. Han placerade klokt sina intjänade pengar i jord, bl. a. i gården La Gardie, som var på ca 30 hektar. Den var säkert räntabel men för liten för att kallas herresäte. Kort efter Jaques död tvingades dessutom arvingarna att sälja gården och redan 1570 har den gått ur släktens ägo.

Förfalskningar

Varför Pons valde att kalla sig De la Gardie är oklart, men säkert ansåg han att namnet lät förnämt och att det passade honom väl i hans roll som krigare med allt högre befälsuppslag. Slår man upp ätten De la Gardie i Elgenstiernas Svenska Adels Ättartafel står där att släkten är belagd och känd från 1300-talet med idel adel bland förfäderna. Detta har i modern tid avslöjats som en stor bluff. Den finlandssvenske författaren Lorenz von Numers, som är en stor kännare av fransk historia, fransk kultur och franska arkiv har träffat på dokument som avslöjar att en medveten försköning av ättens ursprung har ägt rum på order av Jakob De la Gardie. För en modern människa verkar det underligt att skryta över sina förnäma förfäder, men seden långt fram i tiden var sådan.

Pontus krigiska bedrifter uppskattades av svenskarna och detta bevisades inte minst genom att han fick gifta sig med en kungadotter. Det var visserligen bara Johan III:s dotter på sidolinjen, Sofia Gyllenhielm, som han fick gå i brudstol med men det var naturligtvis en stor ära för honom. Sonen Jakob gifte sig sedan med Ebba Brahe från den svenska högadeln och det ansågs av alla för ett jämbördigt och passande gifte. Reaktionen i svenska adelskretsar skulle ha blivit oerhörd om det kommit fram att den förnäma Ebbas svärfar bara varit som till en enkel köpman i ett avlägset land, skandalen hade blivit kolossal och svår att tysta ned.

Förfälskningen av anorna kan också ses som ett försvar mot den antisvenska pamflett som 1605 kom ut från trycket i Frankfurt; där stod att läsa att släkten De la Gardie härstammade från "en äventyrare av skumt ursprung som fått försörja sig som skomakare". Det var faktiskt så att Scoperier på dialekt i Aude just betydde skomakare och någon hade tagit detta som grund till att smutskasta släkten och Sverige. Mot detta förtal måste naturligtvis moteld anläggas och det kom på Jakob De la Gardies lott att göra det. God hjälp att trolla fram de viktigaste bevisen på att ätten var "af gambal och förnämmd slächt" fick han av sin fars släkting Jean Scoperier.

Länge har man sedan godtagit de förfälskade dokumenten som äkta. Jean ändrade finurligt årtal, förvanskade äktenskapskontrakt och andra akter och han författade domstolsutslag och latinska fraser med stor skicklighet. På så sätt kom ättens stamtavla att bli generöst tryfferad med seigneurer och ädlingar alltifrån 1300 – talet. Han gjorde emellertid det oförlåtliga misstaget att behålla samma notariers namn på alla förfälskade papper och det blev då lätt för kritiska forskare att påvisa falsifikaten. En notarie kan ju inte rimligen ha hållit på att underteckna dokument i över 200 år.

Jean lät också rita ett vackert stamträd med gula, blå och röda ringar för namn och med färggranna vapensköldar. De som tvivlat på ättens fina härkomst blev troligen omvända eller åtminstone nedtystade när de tog del av Jeans manipulationer. Släktingarna i Frankrike passade nu också på att byta namn för att kunna sola sig i den glans, som strålade alltmer intensivt norrifrån. De hade under några år upphöjt sig till De Scoperier, men De la Gardie lät ännu bättre, trots att gården med namnet La Gardie inte längre fanns i släktens ägo. I flera hundra år kunde alltså de franska och de svenska grenarna glädja sig över ett mycket förnämnt ursprung och det glädde säkert dem själva, samtidigt som det förargade andra. Och det var väl det som varit den dubbla avsikten.

Välväxt och svartmuskig

Fältherren Pontus De la Gardie, Ingermanlands erövrare, användes i svensk tjänst också som diplomat. Han sändes ut i Europa i olika ärenden, där hans språkkunskaper bl. a. förvärvade i klostret Montolieu, kom väl till pass. Sålunda skickades han 1572 till Frankrike för att få franske kungens tillstånd att värva trupper där och från den resan finns det ett ögonvittne som berättat om Pontus. Det är den kräsne författaren Brantome, som mött flera av samtidens stora och inte lät sig imponeras så lätt.

Pontus De la Gardie fann han dock behag i, han skriver: "Han förde sig mycket väl och var mycket välväxt, svartmuskig på hemtraktens vis och klädd på det fransyska maneret. Han talade ytterst väl och man hade mycket trevligt i hans sällskap. Av vad jag kunde höra var han fortfarande mer gascognare och fransman än svensk". Det är alltså en total missuppfattning att föreställa sig Pontus som en obildad och råbarkad knekt.

Bildning

Den nya stormakten Sverige hade länge ett behov av språkkunniga, världsvana europeer att sända ut i olika uppdrag. Pontus De la Gardie var en av de få som dög och eftersom han var en klok man förordar han i sitt testamente att sonen Jakob skall få en god boklig bildning. Denne tog tacksamt emot den och

insåg att vägen till framgång inte enbart berodde på förmågan att svinga ett svärd. Man skulle kunna påstå att detta förklarar mycket av Jakobs framgångar i livet. Magnus Gabriel fick i sin tur av sin far en utomordentlig uppfostran, både i vapnens och böckernas bruk och han skickades till Holland och Frankrike för att umgås med europeer, lära sig språk och slipa bort sin provinsiella framtöning. Som krigare blev han en medelmåtta, men hans begåvning för diplomati, politik, kultur och arkitektur var stor. Här kom han att göra stora insatser. Detta var ingen slump utan berodde på familjens traditioner, som alltså kan ledas tillbaka till klostret i Montolieu.

Flera adelsläkter, inflyttade och inhemska, började snart ge sina söner boklig utbildning och det visade sig vara en klok investering. Adelsmän, som kunde bruka fädrens jord och anfordra skvadroner i krig fanns det gott om. Språkkunniga och i europeisk mening bildade svenskar rådde det länge katastrofal brist på och bara långsamt fylldes förrådet på. Släkten De la Gardies framgångar skall ses utifrån detta; den fyllde ett gapande tomrum och bidrog till att Sverige accepterades som stormakt inte bara i krig utan också i perioder av fred.

Tore Hartung

De nio från Borås

Vinnarna från Borås Tidnings Debutantpris

"2010 firar Borås Tidnings Debutantpris tioårsjubileum. Samtliga pristagare har bidragit med en nyskriven och aldrig tidigare publicerad text. De medverkande författarna är Lotta Lotass, Maria Zennström, Daniel Sjölin, Jonas Hassen Khemiri, Ida Börjel, Andrzej Tichy, Martina Lowden, Viktor Johansson samt Sara Mannheimer."

Marie Lundström presenterar respektive författare. Redaktör är Stefan Eklund, tidigare kulturchef på Borås Tidning och nu kulturchef på Svenska Dagbladet.

Förlag: Norstedts. Antal sidor 207.

Drömmar om Orienten

Vänersborgs museum firar i år 150-årsjubileum! I samband med detta presenterar museet utställningen "Lockande långt borta – 1800-talets Grand Tour till Orienten".

Orienten med länderna Algeriet, Egypten, Palestina och Turkiet med Konstantinopel lockade under 1800-talet välbeställda turister från Europa. En av dem var handelsmannen Adolf Andersohn från Vänersborg.

Direkt vid utställningens entré möts vi av en *tältinteriör* med kläder och reseutrustning från Grevparet Wilhelmina och Walther von Hallwyls tre Orientresor under tiden före och vid 1900. Här kan vi se parets reselakan med handbroderade monogram, resekök, makens tropikhatt och hustruns krokodilväska.

I en monter intill tältet ställs parets reseföremål ut som medicin- och vattenflaskor, reseprospekt, menyer från middagar i Kairo. Paret abonnerade en hel båt för en flerdagarsfärd på Nilen.

Intresset för *det antika Orienten* kan refereras till generalen sedermera kejsaren Napoleon Bonapartes stora expedition 1798, då stora antiksamlingar fördes till Europa, hieroglyfernas gåta löstes och fornegyptiskt formspråk inspirerade till inrednings-, möbel- och modestilen – *empiren*. Vid denna expedition deltog ingenjörer, botaniker, arkitekter och konstnärer. Deras dokumentationer och upptäckter resulterade i publikationen "**La Description de l'Égypte**". Ett kopparstick över ett mumiehuvud som Napoleon skänkte till sin hustru Josephine får, tillsammans med ett fragment av en så kallad ediktstela, syskonsten, till Rosettastenen – nyckeln till hieroglyfernas gåta, illustrera denna expedition.

I en större monter får vi ta del av *reseskildringar* från Orienten under 1800-talet. De trycktes i stora upplagor och beskrev människor, miljöer, natur och djur samt ofta författarens bragder och vedermödor.

Resa i Egypten och det inre av Afrika, åren 1834 och 1835 (1843) av läkaren och forskningsresanden Johan Hedenborg (1787–1865), anställd som läkare vid svensk-norska legationen i Konstantinopel och som företog flera längre resor i Palestina, Egypten och Sudan. Naturalier och antikviteter från resorna överlämnades till svenska museer.

Boken beskriver främst Egyptens antika historia – stora delar av den är dock kopierade från den svenske prästen Jacob Berggrens reseskildring från 1820-talet.

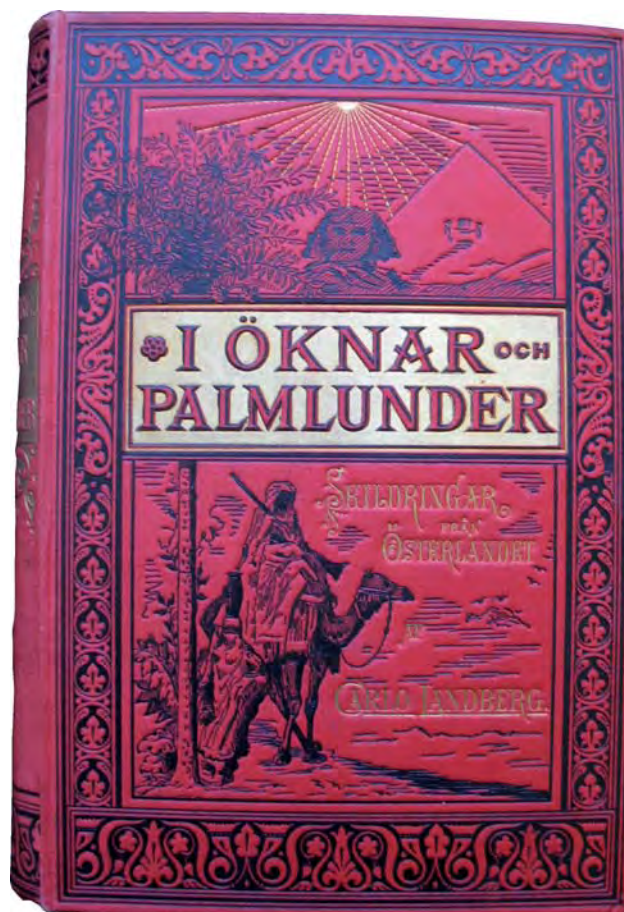
En vinter i Orienten – Reseanteckningar från Egypten, Nubien, Sinai och Palestina (1866) av Robert von Kraemer (1825–1903) och skildrar hans resa 1861–62. Han var major i armén, liberal politiker som bl. a. representerade Älvsborgs län i Riksdagens första kammare.

Boken är bunden hos bokbindare Edström i Vänersborg.

Resa i Algeriet, innehållande en beskrifning öfver landets naturmärkdigheter samt folkets kulturtillstånd, lefnads-sätt, seder och bruk (1868) utkom på Vänersborgs-Postens Tryckeri, Vänersborg. Författaren är anonym och skildrar en resa med start i Stockholm vintern 1866–67.

Reseminnen från Egypten, Sinai och Palestina, 1859–1860 (1861) av Gustav Emanuel Beskow (1834–1899). Boken kom att ges ut i 10 upplagor. Beskow prästvigdes samma år han gjorde sin Orientresa. I boken gör han ideligen kopplingar till den bibliska historien.

I öknar och palmlunder – Skildringar från Österlandet (1881–82) av Carlo (Carl) Landberg (1848–1924). Han var en av Sveriges mest kända orientaler, arkeolog och språkvetare, som under 1870-talet genomförde flera resor i Egypten och Palestina. Vid Orientalistkongressen i Stockholm 1889 var han generalsekreterare och därtill svensk-norsk generalkonsul i Alexandria.

Carlo Landbergs "*I öknar och palmlunder – Skildringar från Österlandet*" var kanske den mest populära reseskildringen från Egypten och Palestina under 1800-talets senare del.

Resa i Egypten och Nubien vintern 1871–1872, skildrad i bref (1872) av Nils Mauritz Timoleon Brisman (1829–1890), läkare i Umeå. Resebreven publicerades först i tidningen *Westerbotten*. Hans livfulla skildring är sett med en turists ögon.

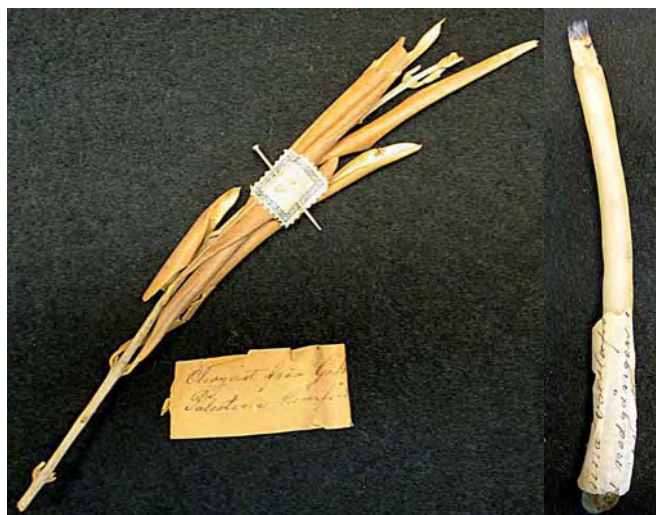
Skizzer och uppsatser. 1, Bilder från Nilens land (1891) av Gustaf Retzius (1842–1919) författare och läkare vid Karolinska institutet, medlem av Kungl. Vetenskapsakademien och Svenska akademien samt ägde tidningen *Aftonbladet*. Boken bygger på Retzius publicerade resebrev från Egypten 1890 i *Aftonbladet*.

I en monter visas *egyptiska kranier*. De är insamlade mellan 1830- och 1890-talen av läkaren Johan Hedenborg och övriga svenska resenärer. De kom senare att ingå i professor Gustaf Retzius samling. Syftet med insamlingen var främst anatomiska studier av den egyptiska befolkningen. Retzius utvecklade ett "skallindex" som byggde på kraniemåttningar med vilket han trodde sig kunna särskilja olika folkgrupper och nationer rent rasmässigt. Teorierna publicerades i "**Anthropologia Suecica**" (1902).

Upprinnelsen till denna *Orientutställning* är Vänersborgs store mecenat den välbeställda handelsmannen, storsamlaren och grundaren av Vänersborgs museum Adolf Andersohn (1820–1887). Han gjorde flera resor i Europa under mitten av 1800-talet och denne bereste man kom att kallas "Den intelligente turisten". Från Orientresan för han med sig hem en egyptisk fornsakssamling, fotosamling, relikier, resebrev och souvenirer – nu i museets ägo.

I utställningen visas *Andersohns resehandlingar från Orientresan 1867–68* – ett pass utfärdat av länsstyrelsen i Vänersborg den 18 oktober 1867 för resa till namngivna länder i Europa och till Turkiet, Egypten, Tunis och Algeriet. Här ses även en hotellräk-

ning från Hôtel du Nil, Kairo.

"Olivkvist från Getsemane vid foten af Oljeberget, Jerusalem" samt "Vaxstapel begagnad vid nedgången till födelsegrottan i Betlehem" antecknat av Adolf Andersohn vid Orientresan 1867-68.

Andersohn införskaffade 300 bilder under resan; panoramabilder över städer, vyer över bibliska platser, byggnader och bilder på människor i olika traditionella dräkter. Förstoringarna runt utställningsväggarna kommer från dessa 150-åriga bilder.

Alla utlandsturister har säkert inhandlat souvenirer till minne av en resa, så gjorde även Andersohn och hans souvenirsamling från Orientresan är imponerande – kanske inte i kvalitet utan i kvantitet och bredd. De enkla föremålen från de bibliska platserna; olivkvisten från Gesemane ortagård, flaskan med vatten från Jordanfloden, vaxljuset från Födelsekyrkan i Betlehem och trästycket från Oljeberget, kan ses som viktiga relikier för en kristen människa.

Kronprinsessan Victoria fotograferar sin make kronprins Gustaf framför pyramiderna.

Sveriges drottning Victoria gjorde som kronprinsessa två omtalade resor till Egypten. Den första resan tillsammans med blivande kung Gustaf V vintern 1890-91 och den andra resan ensam hösten 1891. Victoria fascinerades av Egyptens kultur och natur. Hon var en skicklig fotograf och dokumenterade resorna med bilder. Hennes reseskildring "**Vom Nil. Tagebuchblätter während des Aufenthalts in Egypten im Winter 1890/91**" von Victoria ... utgavs i Karlsruhe 1892. Hon hemförde stora antiksamlingar. Merparten av dem skänktes till Uppsala universitet under namn Victoriamuseet – nu i Museum Gustavianum.

En monter visar *äkta eller falska egyptiska antikviteter* hemförda

av resenärer, forskare och turister i 1800-talets Egypten. Föremålen kom från plundrade gravar och tempel eller var falskarier. Gipsavgjutningar av fornegyptiska skulpturer tillverkades i Berlin eller Kairo redan under 1890-talet.

Bord, fätölj, spegel och taburet i mahogny med förgyllda detaljer är utställda. Dessa representerar Karl Johansstil – den svenska varianten av empirestilen. Dessutom finns en uppbyggd *orient-inspirerad röksalong* – ett ofta förekommande rum för herrarna i högre ståndshemmen under 1800-talet.

I den sista montern visas biljetter, program och redogörelser från *Orientalistkongressen* i september 1889 i Stockholm och Kristiania. Seminarier och föredrag kring orientaliska språk, kultur och historia stod på programmet. Specialchartrade tåg tog deltagarna till Norge och därefter till Göteborg med en heldag i Trollhättan för att bese vattenfallen.

Föremål är inlånade från Museum Gustavianum, Hallwylska museet, Medelhavsmuseet, Göteborgs Stadsmuseum, Göteborgs Konstmuseum, Nääs slott, Uppsala Universitetsbibliotek, Nationalmuseum och Lundin Oriental Rugs.

En ny publikation har framtagits till utställningen "**Breven från Orienten. Reseminnen från Adolf Andersohn – en tidig svensk turist**".

Denna omfattande och innehållsrika Orientutställning kan ses t o m den 14 november 2010.

Clary Winberg

Mimers brunn
Arkologi, Etnologi & Historia i Västra Götaland
Årgång 2 2008 Nummer 1

Vilken succé för vår egen historiska tidning!

Skaffa en egen prenumeration på *Mimers brunn* - arkeologi etnologi & historia i Västra Götaland

Helårsprenumeration 250:- (6 nr)

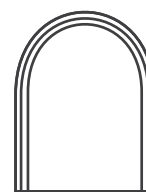
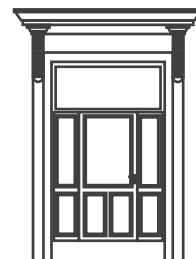
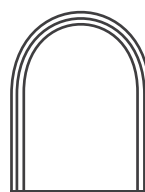
Sätt in pengarna på bankgiro 5117-2286

texta namn och adress. För info:

vatteljuset@telia.com eller tel. 0512/205 19

MATS REHNSTRÖM

Rara böcker, bibliografi & handskrifter

ANMÄL DIG FÖR ANTIKVARIATETS
NYHETSBREV

- De skickas till abonnenterna via E-POST
- Nyhetsbrevet distribueras i PDF-FORMAT
- De utkommer med en till två veckors mellanrum.

ANMÄLAN GÖRS ANTINGEN VIA E-POST:

rehnstroem@svaf.se

ELLER VIA FORMULÄRET PÅ VÅR HEMSIDA:

www.matsrehnstroem.se

Baltzar von Platen och Göta kanal

I år är det tvåhundra år sedan Göta kanal började byggas. Bakom detta nationalföretag stod Baltzar von Platen, en ledargestalt med visioner och en enastående förmåga att övertyga.

Baltzar von Platen föddes 1766 på slottet Dornhof i Schaprade, beläget i dåvarande svenska Pommern. Hans mor var Juliana Regina von Usedom, dotter till lantrådet Bogislav von Usedom och Maria von Sodenstern. Hans far var Philip Julius Bernhard von Platen, son till lantrådet Christoffer Ernst von Platen och Anna Ulrika von Bohlen.

Som trettonåring antogs Baltzar som kadett vid Amiralitetet. Åren 1782–1784 tjänstgjorde han som styrman i handelsflottan, innan han återgick till den militära banan. År 1788 deltog han i slaget vid Hogland, sårades, tillfångatogs och fick tillbringa två år som krigsfånge i Ryssland. Efter en fångutväxling återvände han till Sverige och tjänstgjorde fram till 1797 som överstelöjtnant och generaladjutant. År 1800 begärde han formellt avsked och beviljades det med en överstes rang och värdighet.

År 1798 valdes Baltzar von Platen in i Trotthätte canal- och slusswärsbolags direktion. Samma år förvärvade han säteriet Frugården utanför Vänersborg. År 1800 gifte han sig med Hedvig Elisabeth Ekman. De fick två söner och en dotter.

Färdigställandet av Trollhätte kanal fängade hans intresse. Han insåg vilken roll de inre vattenvägarna spelade för industrialisering och ökat välbefinnande. Han studerade kanaler i andra länder och samlade han sina intryck och kunskaper i publikationen *Afhandling om canaler genom Sverige med särskildt afseende å Wenerns sammanbindande med Östersjön*. Där argumenteras för en kanallid mellan Västerhavet och Östersjön. I Trollhätte kanals arkiv fann han kanalingenjörerna Daniel af Thunbergs och Elias Schweders förslag till kanallinjens fortsättning mellan Vänern och Vättern och vidare mellan Vättern och Östersjön.

De båda svenska kanalingenjörerna hade tillägnat sig den då nya kanalbyggnadstekniken som under senare delen av 1700-talet utvecklats i England. Den innebar i korthet att man övergav det tidigare sättet att dra kanaler via naturliga vattendrag och vid

fall eller strömmar anlägga slussar som utjämnade höjdskillnaden (våtgrävningsmetoden). Med den nya tekniken (torrgrävningsmetoden) följde man så långt som möjligt terrängens höjdkurva och samlade höjdöverbryggande slussar i trappor. På så sätt blev underhållet billigare, man slapp dyrbara fångdammar, transporterarna blev snabbare och man undvek ideliga stopp för slussningar.

Baltzar von Platens avhandling väckte Kungl. Maj:ts gillande och 1808 beviljades ett igångsättningsanslag. En så kallad kanaldiskont inrättades dit allmänheten inbjöds att teckna andelar. Staten garanterade räntan på insatt kapital. Överskottet av diskontverksamheten skulle finansiera en del av byggkostnaderna. En bolagsordning upprättades för Götha canalbolag som hade sitt konstituerande sammanträde den 28 maj 1810 då Baltzar von Platen valdes till direktionens ordförande. Till bolaget knöts ett kungligt privilegium om bland annat tillgång till mark och den nämnda diskontinrättningen. Teckningen av diskontandelar var mycket lyckosam och kanalbygget var vid start mycket väl finansierat, men det skulle förändras.

När arbetet inleddes den 24 maj 1810 satsade direktionen starkt på grävningsarbetena utmed hela kanallinjen. Baltzar ville på detta sätt ”gräva fast” kanalen och förhindra att byggandet genom politiska beslut skulle avbrytas. Han lyckades, men till priset av höga kostnader. Redan 1811 hade en fjärdedel av totala budgeten förbrukats. Vid 1815 års urtima riksdag hade hälften av den utlovade byggtiden gått och endast en fjärdedel grävts. Av de 56 slussarna hade en färdigställts och sjutton påbörjats. Krisen var ett faktum. Nya kostnadsberäkningar visade behov av mer pengar och en senareläggning av färdigställandet till 1824. Kanaldiskonten kunde inte uppfylla sina åtaganden och motståndarna i riksdagen såg tillfället att försöka stoppa bygget. Särskilt hårda var debatterna i Riddarhuset. Kanaldiskonten framtogs kanalbolaget och upplöstes. Göta kanaldirektionen fick nu förlita sig på årliga riksdagsanslag, vilket medförde en effektivisering och mekanisering av arbetet. Från England kom kvalificerade arbetsledare. Ångdrivna pumpverk och mudderverk importerades, järnvägsräls och tippvagnar introducerades för transport av schaktmassor. Andra arbetsbesparande anordningar var lyftkranar och vattendrivna kvarnar för malning av kalk till hydraulisk cement.

År 1827 utsågs von Platen till riksståthållare i Norge. Det innebar i praktiken att han lämnade den operationella ledningen av Göta kanaldirektionen. Han dog 1829 i cancer. Först 1832 fullbordades hans livsverk.

Reinhold Castensson,

professor vid Linköpings Universitet, institutionen för tematiska studier, tema vatten i natur och samhälle.

Artikeln har varit införd i *Arte et Marte* nr 1 2010.

Björngatan 17 A • 553 37 Jönköping
Telefon 036-34 04 70 • 036-418 94
Mobil 070-748 83 25

ÖPPETTIDER

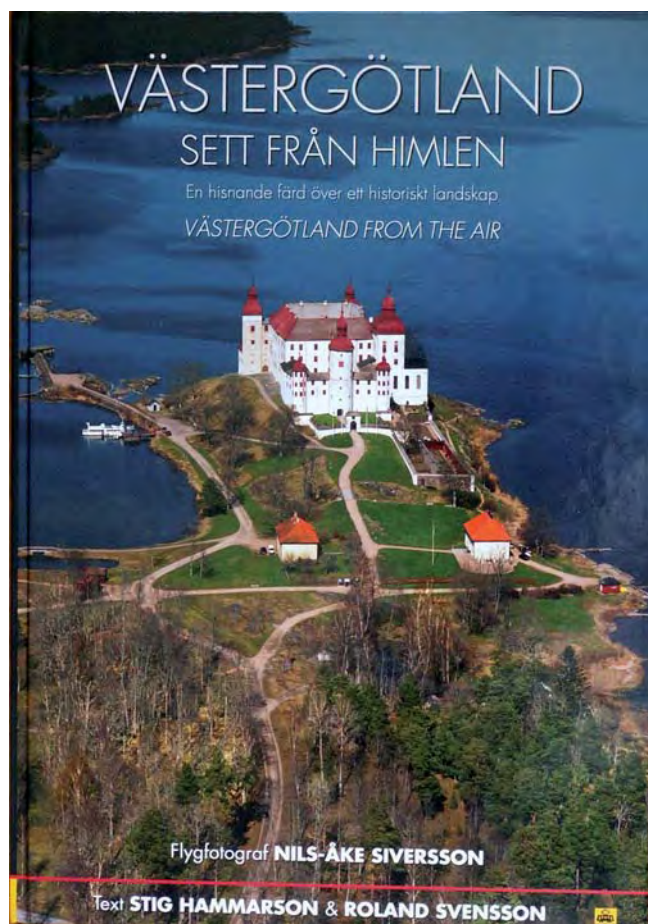
Måndag – Fredag 13.00 – 18.00

Lördag 10.00 – 13.00

Andra tider efter överenskommelse

Köper och säljer: böcker, boksamlingar, vykort, äldre dags- och veckotidningar, småtryck, broschyrer m.m.

Lite grann från ovan

Från ovan. Läckö slott sett från luften pryder omslaget till boken.

På omslaget kan man se ner på De la Gardies praktfulla barockbakelse Läckö och inne i boken presenteras storheter som domkyrkan i Skara, Liseberg och vägförvaltning i Skultorp. Allt sett från ovan i en vacker bok med stora bilder och lite text.

Boken gavs påpassligt ut som bröllopsgåva till hertigparet av Västergötland, Victoria och Daniel. Och i vart fall Daniel kanske behöver hjälp för att orientera sig i sitt hertigdöme. Fast det är faktiskt lite klurigt att leta sig fram till och med i sin egen hemstad så här sedd från ovan.

Detta är åttonde landskapsboken som Nils-Åke Sivérsson skapat med sina storslagna vyer från luften. Naturligtvis är det främst tätorterna som speglas, men här finns också en del landsbygdsbilder.

Till en början kan myllret av hus och hustak vara förvirrande, men om man söker upp någon känd plats som kyrkan så går det ganska lätt att lotsa sig fram genom stadsgatorna. Genom perspektivet ovanifrån så får man ofta en helt ny bild av byggnaderna. Man upptäcker saker som man aldrig sett från marken.

Dessbättre finns där en del närbilder också där man verkligen kan se byggnaderna ordentligt. Och en Skarabo gläds förstås åt att boken inleds med Västergötlands höjdpunkt, Skara, innan fokus flyttas vidare till mindre betydande samhällen som Skövde, Borås och Göteborg.

Hans Menzing

Västergötland sett från himlen. En hisnande färd över ett historiskt landskap. Flygfotograf: Nils-Åke Sivérsson. Text: Stig Hammarson och Roland Svensson. Utgivare: Trafik-Nostalgiska Förlaget. 114 sidor i stort format med massor av färgbilder. Text även på engelska. Pris 280:- + ev. frakt.

Borås Tidnings Debutantpris

För Borås Tidning och dess kultursida innebär debutantpriset ett enormt fokus på litteraturen under ett par vintermånader, omtala Krister Persson.

Priset är det största av sitt slag i Sverige och har satt Borås på litteraturens eller i vart fall, på författarnas och bokförläggarnas karta. Borås Tidnings Debutantpris som i år delas ut för tionde gången till debuterande och lovande författare.

Att priset är unikt beror inte enbart på dess storlek, 100 000 kronor, utan också på att det delas ut av en medelstor regionaltidning i svensk landsortstad, låt vara en av de större.

- Det är ett pris som få väntade sig skulle förekomma utanför Stockholm, berättar Borås Tidnings kulturchef, Krister Persson.

Han minns att man ringde från Kungliga huvudstaden när pressmeddelandet sänts ut och undrade om det inte var en nolla fel, det skulle väl vara 10 000 kronor.

- Nej, svarade dåvarande kulturchefen, Stefan Eklund, det står rätt, 100 000 kronor.

Något liknande debutantpris fanns då inte och priset är fortfarande det största med ett rejält hopp till bokförlagens motsvarande pris, Katapult, där prissumman är 50 000 kronor.

Men varför satsar då en regionaltidning på unga författare i en nationellt pris där debutanter från hela landet sällas ut till en exklusiv skara på fem som slutligen får tävla om priset?

Språket viktigt

Initiativet till Debutantpriset tog BT:s chefredaktör Jan Öjmertz som på detta sätt ville ge begåvade författarämnen en chans att fortsätta skriva och helst ge ut en bok till.

Pengarna till priset kommer från Tore G. Wärenstams stiftelse, som instiftades av BT:s förre huvudägare och chefredaktör, Tore G. Wärenstam.

I statuten för stiftelsen står att man skall stödja kulturella projekt och här fann den senare chefredaktören ett passande initiativ som inte bara gynnade unga debutanter, utan även satte en litterär fokus på Borås och den för Sjuhäradsbygden helt dominerande tidningen.

Att Jan Öjmertz tanke var helt rätt visar de framgångar pristagarna senare haft under karriären, där exempelvis den första

pristagaren år 2001, Lotta Lotass numera både fått Augustpriset och hamnat i Svenska akademien.

- Kravet som juryn ställer på debutanterna är att de skall visa ett nytänkande i språket samt visa att de har en potential att gå vidare och fortsätta som författare, säger Krister Persson.

Detta innebär givetvis inte att de ögonaböj måste ge ut en ny bok, men de flesta har faktiskt gjort det.

De litterära gener som bedömningen sker efter är romaner och lyrik, men också deckare skulle kunna komma ifråga om den är språkligt njutbar.

- En deckare är ju på sitt sätt också en roman, även om de flesta går i den lättare genren, säger Krister.

Däremot ingår inte facklitteratur och barnböcker i de premisser som gäller för Debutantpriset.

Juryn består av tre personer där BT:s förre kulturchef Stefan Eklund var ordförande tills dess han gick över till Svenska Dagbladet.

Nu är det biträdande chefen för BT:s kultursida, Lena Kvist, som leder juryarbetet.

Övriga i juryn är Krister Svalander från Högskolan i Borås, samt Anna Hallborg, poet och litteraturkritiker från Stockholm.

Lilla debutantpriset

Nu är det inte enbart vuxna författardebutanter som belönas.

Sedan två år tillbaka har Borås Tidning också givit ut Lilla Debutantpriset, som är en novelltävling där gymnasieungdomar får chans att visa vad de går för som blivande författare.

- Vi trycker en särskild bilaga som distribueras till alla gymnasieskolor i Sjuhärad och under de här två åren har vi fått in mellan 100 och 150 bidrag.

Vinstsummorna för Lilla Debutantpriset är 5 000, 3 000 och 2 000 kronor.

Juryn består av Cecilia Eriksten och Peter Grönborg och de tre gymnasister som väljs ut får komma till stora Debutantprisets prisutdelning som i februari hålls på Borås Stadsteater..

- Prisutdelningen var från början ganska blygsam, men med åren har det blivit allt festligare med musik och uppträdande, säger Krister Persson.

De fem finalister får från scenen läsa ett utdrag ur sina böcker och får sedan delta i en estradiskussion om böcker och litteratur..

Prisutdelare är Jan Öjmertz som är stiftelsens ordförande.

- Det är märkligt, men utdelningen drar faktiskt fullsatt salong hus varje år. Folk bänkar sig även på läktarna.

Borås har ju sedan ett antal år totalt ändrat karaktär från teko-stad till högskole- och kulturstad, även om man får akta sig noga för att tro att kulturen i Borås är av senare datum.

Staden utmed Viskan hade ju såväl museum, stadsteater och konserter långt tidigare, fast de hos gemene man hamnade i skuggan av tekojättarna.

Nu är dessa borta, men kulturen i Borås har verkligen blommat upp i och med Borås Tidnings Debutantpris som placerat Borås i fokus inom förlags- och litteratur Sverige.

De debutanter som under hittills fått priset är:

Lotta Lotass för sin bok - Kallkällan, 2001.

Maria Zennström - Katarinas sovjetiska upplevelser, 2002.

Daniel Sjölin - Orons bror, 2003.

Jonas Hassen Khemiri - Ett öga rött, 2004.

Ida Börjel - Sond, 2005.

Andrzej Tichy - Sex liter luft, 2006.

Martina Lowden - Allt, 2007.

Viktor Johansson - Kapslar, 2008.

Sara Mannheimer - Reglerna, 2009

Johan Kling - Människor helt utan betydelse, 2010.

reportage

Lennart Wiel-Hagberg

Inte bara sol över Solkullera

Arbetarkvarteren. En faktarik berättelse om arbetarkvarter i Tidaholm för hundra år sedan.

På 1860-talet rådde missväxt och svält, så tändsticksfabriken i Tidaholm hade inga svårigheter att locka folk. De strömmade till från alla håll och trängdes i skjul, lador och andra uthus. Så när de första Solkullehusen byggdes så togs de nog emot som en gudagåva, trots att tio personer och än fler kunde trängas i ett rum, hygien var smått obefintlig och ohyran talrik.

Solkullera var en samling arbetarbostäder i Tidaholm med åtta till tolv lägenheter i varje, sex av de sju husen ägdes av tändsticksfabriken. Hägnestaden bestod bland annat av fem flerfamiljshus som uppfördes några år in på 1900-talet och ägdes av Vulcan medan Tuvan var en äldre egnahemsbebyggelse som låg på mark som arrenderades av företaget. Allt kretsade kring tändsticksfabriken Vulcan som startade 1868.

Drygt 35 personer uppdelade i tre studiecirkel har samlat material från livet i de här bostadsområdena, och detta har nu sammanställts i bokform. Och man får verkligen veta mycket om det oftast hårda livet, där arbetet verkligen inte var ofarligt. Det värsta exemplet är förstås branden 1875 som krävde 46 dödsoffer, åtskilliga mycket unga.

Boken bjuder på en mängd information om de människor som levde i de olika bostadsområdena, personliga minnen som förmedlas från en värld vi har svårt att föreställa oss.

Ändå var livet här kanske trots allt bättre för de många som flyttade hit, man hade tak över huvudet och en inkomst om än liten.

Hans Menzing

Livet i arbetarkvarteren. Hägne, Solkullera, Tuvan.

Redaktion: Studieförbundet Vuxenskolan i Tidaholm som även gett ut den snyggt inbundna boken. Antal sidor: 178 med massor av härliga gamla bilder.

Västgötska bokbindaretiketter

En yrkesgrupp som förr var vanlig men idag lyser mer eller mindre med sin frånvaro är bokbindarens. Läser man i äldre adress- och yrkeskalendrar från olika städer ser man att det fanns många bokbindare på varje större ort. Det fanns med andra ord underlag för att bedriva detta yrke. Sedan även bokbinderiet industrialiserats med partibindningen i anslutning till stora boktryckerier, har yrkesgruppen slagits ut. De som idag utför det klassiska bokbindarhantverket är inte särskilt många. Utbildning finns bl. a. i Rättvik där man kan lära sig detta urgamla hantverket. Priserna för vackert inbundna böcker blir självklart därefter. Det är idag inte billigt att binda en bok och det blir därför endast de bättre böckerna som får ett skyddande fodral.

Privilegiet att driva handel med bundna böcker fastställdes genom skråstadgan, bokbindarskrået, 1630.

IVästergötland har det funnits många bokbindare genom åren. En av de tidigaste var Per Bokbindare i Skara som dör 1614. 1613 binder han, enligt en anteckning på bokens insida, en av sina (förmodligen) sista böcker, Kristoffers landslag.

Under 1800- och 1900 talet är det inte ovanligt att bokbindarna – liksom bokhandlarna – i sina böcker insätter en pappersetikett där deras namn och hemort angavs. Under många år har under-tecknad samlat på sådana etiketter och här återges några sådana västgötska bokbinderietiketter. I en kommande artikel skall prov visas på bokhandlaretiketter.

Johnny Hagberg

BÖCKERNAS HUS

antikvarisk bokhandel, Lars Angshed

öppet: mån-fre 10-18, lörd 9-13

Slingvägen 1
Box 100, 549 21 TIDAN

tel: 0500-470052
mobil. 0737-430293

www.bockernas-hus.se

Kyrkras under gudstjänst

Skarstads kyrka. Foto Sture Björnson

Den andra stora kyrkobyggnadsepoken i stiftet inträffade under 1800-talet. Den första var på 1000- och 1100-talen. Därför har det varit många kyrkojubileer de senaste decennierna, när 1800-talskyrkorna firat sina första hundra eller hundra femtio år. I föl var turen kommen till Skarstad kyrka, där den första gudstjänsten firades den 27 november 1859, men den högtidliga invigningen fick vänta till 1861, troligen beroende på att den nye kyrkoherden Gustaf Thorsander skulle hinna tillträda.

Skarstads kyrka är en salkyrka eller Tegnér-lada av den typ som var så vanlig på 1800-talet. Däremot har kyrkan en ovanligt dramatisk förhistoria, som ännu berättas av orsborna. Häradsbeskrivarna Richard Hjort och Gustaf Lindberg återger den som följer: "Vestra gaveln af denna gamla kyrka nedrasade den 6 maj 1855 under pågående gudstjänst, då komministern J. Ternstedt stod på predikstolen, och blef sålunda obrukbar. Af själfva raset, som lyckligtvis skedde utåt, skadades ingen, men bestörtningen blef naturligtvis stor och många blefvo duktigt klämda under ifvern och rusningen att komma ut genom portar och fönster. Den enda, som förhöll sig lugn, var hr Ternstedt, som en god stund stannade på predikstolen och sedan tillfrågade församlingen, om den önskade, att han fortsatte predikan ute på kyrkogården. Det berättas, att en man, som flitigt bevisade gudstjänsten, men denna gång ej var tillstädes, yttrat: 'Det kan man då kalla för otur! – jag, som annars alltid går i kyrkan, skulle vara borta denna enda gång, då något trefligt hände!'"

En annan sockenbo som verkligen var närvarande vid gudstjänsten kom hem ovanligt tidigt från kyrkan den söndagen. Hustrun som frågade om orsaken därtill fick det på genuin skaraborgska uttömmande svaret: "Kôrka datt", dvs. kyrkan ramlade ner.

Ritningen till ny kyrka i Skarstad signerades 1857. Den följdes i stort men man frångick arkitektens förslag om ett kors högst upp på altarprydnaden. Bland övriga verk av Haverman kan nämnas Härnösands domkyrka och den Skarstad närbelägna Edsvära kyrka liksom Norra Vånga kyrka. Haverman gjorde också ritningarna till ombyggnaden av koret i Skara domkyrka 1839 – 1848.

Till byggmästare för den nya kyrkan i Skarstad utsågs A. Pärsson i Borgstena. Det förmodas att denne är identisk med A. Pärsson i Bollebygd. Inredningsdetaljerna i kyrkan utfördes av kyrkosnickaren A. Johansson. Denne bör vara identisk med Perssons mångåriga medarbetare Anders Johansson i Jannabo, Tvärreds socken, Kinds härad. Denne rymde senare till Amerika med ett förskott han fått till ett annat kyrkbygge.

Bengt Fåglefelt

Jakten på sanningen om krigisk sanning

Som en gotländsk Philip Marlowe på jakt efter en brottslig sanning söker sig läraren Anton Karlgren först till Tyskland och därefter till en liten ö i Grekland i spåren efter en sedan 30 år försvunnen tysk filosof från Heidelberg, Hermann Reiter. Under en förrädiskt stillsam och rofylld yta skymtar en rad levnadsöden upp, alla med rötter i Tysklands svarta år under Hitlers ledning. Vad det händelser under åren i tyska armén som fått Reiter att gå under jorden?

Håkan Anderson är född i Skara och tog studenten här. Detta är en roman fylld av anspelningar på rader av filosofer, författare, konstnärer och musiker som Mozart och hans tre första hornkonserter. Hänvisningen till deckarförfattaren Raymond Chandlers romanhjärte Philip Marlowe verkar först bara till för att lätta upp berättandet, men Marlowebilden passar riktigt bra. För den som inte minns Raymond Chandler så var han en deckarförfattare som skrev Hemingwayprosa bättre än Hemingway och hans privatdetektiv kunde vara nog så filosofisk där han kryssade sig fram genom syndens Hollywood för att de till att de skyldiga fick betala sin skuld.

Men Marlowe var aldrig ute efter den verkliga sanningen, utan sin egen sanning. Sanningen som han ansåg att den borde se ut. Lite på samma sätt är det i denna roman, undan för undan kommer det förklaringar till många frågor. Men ärligt talat är förklaringarna inte alltid trovärdiga, kanske är även Håkan Anderson ute efter en alldeles egen sanning. Den verkliga sanningen får vi försöka lista ut själva.

Precis som Chandler skriver Anderson mycket bra, långa stycken händer det inte så mycket men trots det blir boken inte tråkig för ett ögonblick. Och utan att han tar till några billiga spänningshöjande trick sitter man och väntar på att få veta vad som fick filosofen Reiter att lämna sitt universitet och sitt land. Under berättandet dyker det upp en rad andra livsöden som knyter an till huvudberättelsen, ibland känns det svårt att skilja dem åt. De känns som andra sidor av samma skulptur, en komprimerad Alexandriakvartett nästan (jodå, Lawrence Durrell och hans Alexandriakvartett hör till dem som skymtar förbi.)

Den tyska skulden för andra världskriget står i centrum för berättandet, vem kan vara utan skuld under ett krig som detta? Det finns förstås inget självklart svar, precis som det inte finns i Andersons roman.

Boken är en njutning att läsa, och den väcker många tankar kring dessa omöjliga frågor. Och visst blir än njutningen större med Mozarts hornkonserter som musikalisk bakgrund (fast vad har Andersson mot konsert nummer fyra, den som väl är allra bäst?)

Hans Menzing

Den vita vägen. Författare: Håkan Anderson. Förlag: Albert Bonniers. 384 sidor.

Bert Moberg
Antikvariat
Alltid minst 20.000 böcker i affär och lager.
Sökservice av böcker.
Köper böcker, större boksamlingar
samt gamla svenska bykort.
Korrekt värdering
Österlånggatan 21, Borås • Tel 033-13 02 50
Öppet: månd-fred 13-18, lörd 10-13

Sparlösa – Brita – en klok gumma för 150 år sedan

Försökte bota sjuka men hamnade i Mariestads fängelse

Förr i tiden hade de sjuka i Skaraborg det inte lätt. På 1800-talet fanns här sex provinsialläkare och ett sjukhus, det låg i Mariestad och hade 54 vårdplatser. Denna sjukvård förslög naturligtvis inte alls utan sjuklingar sökte gärna bot hos kloka gummor och gubbar. Av dessa var under 1800-talet Sparlösa-gumman en av de mest berömda. Hon hette egentligen Brita Eriksdotter och var född i Trökörna men hade på 1820-talet flyttat till en backstuga i Sparlösa, där hon under ett trettiotal år hade mottagning. Till henne kom en ström av patienter ur alla samhällsklasser, lidande av alla upptänkliga krämpor och sjukdomar för att få bot och hon drog sig inte ens för att göra ganska avancerade kirurgiska ingrepp. Det skulle hon emellertid ha låtit bli, de kom att bli hennes fall.

Övernaturliga gåvor

Sin förmåga att bota sjukdomar hade hon fått redan i ungdomen. En brännande het dag under skördarbetet hade hon för att släcka törsten lagt sig vid en källa för att dricka. Hon hade då sett en vit orm slingra sig i vattnet. När hon sedan kom tillbaka till skördefolket och hörde talas om en ox som varit försvunnen flera dagar, kunde hon tala om att den stod nedsunken i ett kärr en bit bort. Och mycket riktigt fann man oxen på den plats hon beskrivit. Den vita ormen hade gett Brita övernaturliga gåvor.

Brita Eriksdotter fick snabbt rykte om sig som klok och synsk och hon blev Sparlösa-bygdens undergörerska, som troddes finna bot för de flesta lyten och sjukdomar. Så snart hon fick se en sjuk påstods det att hon genast fann rätt botemedel och kunde ordinera verksam behandling och effektiva mediciner. Dessa kunde ofta vara hemmagjorda, mot gulsot orderades malda gäddtänder, mot malaria ett pulver gjort på nyfödda svalungar, mot fallandesjuka bränt pannben från en avrättad brottsling medan sängvåtare skulle äta piller gjorda på tuppkam och fiskblåsa. De här recepten verkar för en nutida människa oaptitliga och ganska förskräckliga och kunde naturligtvis inte göra någon nytta. Medicinen skulle också intas under rabblande av olika trollformler och på magiska platser, t ex avrättningsplatser och kyrkogårdar och alltid vid midnatt och fullmåne på bestämda veckodagar.

Naturligtvis ingick också åderlåtning och blodiglar i hennes behandlingar; inom folkmedicinen var detta alltid ofrånkomligt.

Apoteket i Skövde

Ibland förslög inte Britas hemmagjorda dekokter; starkare varor krävdes. Då fick hennes supige man på smutsiga papperslappar skriva ned svärbegripliga och svårtydda recept som apotekare Sommar i Skövde hade att tyda och expediera. Inget annat apotek kom i fråga och recepten innehöll gärna importerade medicinalväxter och utländska essenser och kryddor. Helt självlärd var nog inte Brita; det cirkulerade i Sverige många folkliga läkeböcker, tryckta eller i avskrift och i dem hade hon säkert inhämtat goda råd och recept.

De universitetsutbildade läkarna försökte förgäves stoppa henne, men fann inte något stöd i lagen. Provinsialläkaren i Lidköping kom en gång förklädd och simulerande sjukdom till Sparlösa för att komma på Brita med någon förbjuden behandling, men blev genast igenkänd: ”Här är bara plats för di sjuke, där är döra” lär Brita ha sagt när hon körde ut honom. Stadsläkaren i Skövde ville hindra apotekare Sommar att leverera medicin till Sparlösa, men denne gjorde goda affärer och avstod inte frivilligt från sina inkomster. Hans samarbete med Brita gynnade bägge och gav naturligtvis Brita ökad status och gjorde att hennes berömmelse ökade än mer.

En herreman från Värmland sökte t ex Brita för sin dövhets.

Han åtföljdes av sin hushållerska som tolkade, själv kunde han bara göra sig förstådd med tecken. Brita band en halsduk om halsen på honom så att blodet steg åt huvudet på honom. Hon öppnade sedan en åder bakom vardera örat och strax kunde patienten höra allt som sades. Denna lyckade behandling fick till följd att många patienter även från Värmland och Bergslagen snart stod i kö utanför backstugan på Långe Larsgårdens mark.

Kirurgiska ingrepp

Hennes patientarvode var alltid en tolvskilling, men hon krävde också att få smaka på brännvinet i patienternas matsäck. Detta var från början en vana, men blev så småningom ett behov som till slut ledde till hennes tragiska öde. I sitt nästan alltid överförfriskade tillstånd kom hon att överskatta sin förmåga och försöka sig på allt djärvare kirurgiska ingrepp.

Vid ett tillfälle sökte en kvinna för en utväxt på ryggen. Sparlösa-gumman, kanske mer berusad än vanligt, beslöt sig för att skära bort den. Med en skomakarkniv började hon karva i den stackars patienten. Operationen lyckades, men blodflödet gick inte att stilla och efter en stund dog kvinnan av förblödning. Hennes släktingar reagerade och stämde Sparlösa-gumman inför Viste häradsrätt. Där blev Brita 1850 dömd till fängelse för vållande till annans död. Myndigheterna hade vaknat och ville gärna statuera exempel för att skrämja alla kloka gubbar och gummor.

I bojar och med fångskjuts fördes Brita av länsman till Mariestads fängelse och där fick hon sitta i flera år.

Mariestads kronohäkte 1831. Teckning ur Thuns skissbok, Stifts- och landsbiblioteket i Skara.

Tragiskt slut

Väl utsläppt ur fängelset tog Sparlösa-gumman upp sin praktik igen och det berättas att patientströmmen nu ökade. Kirurgiska ingrepp avstod hon dock från, men hennes begär efter brännvin tog efter några år överhanden och hon dog enligt obduktionsprotokollet i alkoholförgiftning något år in på 1850-talet.

Förhoppningsvis hann hon under sin medicinska verksamhet göra mer nytta än skada, men helt säkert är det väl inte.

Hon kunde säkert bota en del sjuka med läkeörter, utnyttja placeboeffekten, förbinda sår, spjälka brutna armar och ben och dra ut tänder. Men nutidens patienter kan vara tacksamma för att läkekonsten sedan Sparlösa-gummans tid gått framåt. Hennes ordinationer, recept och kirurgiska ingrepp verkar idag vara livsfarliga. Bevisligen kunde de också vara det.

Tore Hartung

Johan grävde där han stod

Den lilla byvägen slingrar sig vördnadsfullt kring kullen med runstenen och ruinen av 1100-talskyrkan.

Vackrare kan en runsten inte stå; på en liten kulle med en medeltida kyrkoruin strax bakom och en idyllisk byväg slingrande vid kullens fot. Tryggt vänder den sig mot vägfärande med sitt budskap och ser ut att ha stått där i tusen år, men på stenens baksida berättas att den restes 1901 av Johan på Stommen.

Johan Johansson på Stommen, Ballstorp, Edsvära, tog tidigt fasta på tanken att gräva där han stod. Eftersom han ibland stod på vad som kallades Kyrkebacken trots att där inte syntes någon kyrka på många hundra år grävde han och hans barn fram 800-årig historia. Sveriges kanske minsta romanska kyrka. Han räddade även en runsten som i århundraden med texten vänd nedåt tjänstgjort som bro över den lilla ån nedanför Kyrkebacken. Men inte var riksantikvarien tacksam för det. Johan tog sig nämligen friheten att återanvända runstenens baksida för egen runskrift. Och så får man förstås inte göra. Inte ens om man drabbats av ett så starkt intresse för den egna gårdens historia som Johan. Man skall nog vara försiktigare när man gräver där man står.

Den originelle Pehr

Historieintresset är stort idag, men det var nog större på 1800-talet. Då som nu var det vikingatiden som fånglade, den tid då vi nordbor satte skräck i omvärlden, för i all vår civiliserade fridsamhet har vi ju alltid varit svaga för skurkarna. Vare sig de är westernhjältar, sjörövare eller gangsters.

I våra bygder brukar den minst sagt originelle herren till Dagsnäs, Pehr Tham, framhållas som ett föredöme eller avskräckande exempel. Det beror på vem som står för omdömet. Pehr gifte sig rikt med en 14-årig flicka och fick möjlighet att låta sin originalitet blomma ut. Han hatade kyrktorn för de drog bara åska och orsakade brand. Och han ville att hans folk skulle hälsa artigt på sin herre, men som snål västgöte ville han undvika kostnader. Så han uppfann en hatt med trähandtag så att den inte skulle slitas ut av flitigt hälsande.

Inte nog med att Tham högg egna troskyldiga runstenar, han köpte också upp äkta vara för brännvin och släpade hem till slottsparken på Dagsnäs. Så fortfarande får folk i Smula, Saleby och andra drabbade orter resa till Dagsnäs för att få se sin egen runsten.

Oden bodde vid sjön

Pehr Tham gick så långt i sin historievurm att han lyckades reta gallfeber till och med på annars mycket toleranta Götiska förbundet. När Tham i ett anförande försäkrade att Oden bott granne med honom vid Hornborgasjön och att världsträdet Yggdrasil växt på hans marker reste sig poeten och gymnasten Per Henrik Ling:

- Den står väl i helvete heller.

Skulle ni tycka att Tham är alltför storvulen så kan ni med förtroende vända er till Johan på Stommen, hans historievurm är mer västgötskt lagom. Om ni färdas väg 47 mellan Vara och Falköping bör ni kosta på er att göra en liten avstickare vid en vägvisare mot Ballstorp. Snart kommer ni till Johans egen kyrkbacke med runstenen på parad ovanför vägen.

Restes av Johan

Stenen hittade Johan över den lilla bäcken mellan gården och Kyrkebacken. Johan gillade gammalt och fornt så när han upptäckte runorna på stenen reste han den vid sin egen fornstuga. För att denna insats inte skulle glömmas bort högg han in en egen runskrift på stenens baksida där han berättade att stenen rests av Johan på Stommen.

I samma veva fann han märkliga stenar på Kyrkebacken och började på lediga stunder gräva fram kyrkoruinen tillsammans med sönerna. Gamla lik kom i dagen och ett överstycke i romansk stil från kyrkans portal lär ha passat perfekt i en brunn. Andra kyrkliga stenbumlingar från 1100-talet tjänade som stöd för en sittbräda hemmavid. Fragment av liljestenar kan ha försvunnit.

Så får man naturligtvis inte göra. Dessutom kanske Johans hemmagjorda runtext kan välla forskare huvudbry i en framtid, inte minst som han tycks ha använt romerska siffror bland runorna. Annars är ju inte återanvända runstenar något nytt. Den berömda Sparlösastenen återanvändes efter 200 år av en viking som ville hylla sin bror.

Nygjord runsten

Detta beskrivs högaktningfullt i runböcker, men Johan på Stommen hyllas inte. På plats kan man dock på informationsskylten läsa även om Johans runskrift. Lustigt nog får man gå till skylten vid kyrkan för att få en förklaring till en annan text på stenen. 1925 högg Johan nämligen in datum för sin fornstugas invigning.

På Johans tid stod det för övrigt en helt hemmagjord runsten vid kyrkoruinen, på den berättade Johan om sina och Klaras nio barn. Texten var dessutom skriven baklänges för att bli än mer mystisk, man använde ju gärna sådana finesser på vikingatid.

Men hösten 1960 gjordes en professionell utgrävning av ruinen, kyrkan konstaterades vara från slutet av 1100-talet och ha varit i bruk till 1500-tal. Ballstorps kyrka är förmodligen en av Sveriges minsta, om inte rentav den minsta. Bara drygt åtta meter lång invändigt, varav koret är tre meter, och fyra och en halv meter bred. Det kan inte ha varit någon stor församling som sökt sig hit.

Mycket god thägn

Vid utgrävningen rättade man också till de försök som Johan och hans söner gjort för att delvis bygga upp murarna igen. Då kom den vikingatida runstenen äntligen till sin nuvarande plats medan stenskriften om de nio barnen förpassades till knuten av Johans nu lätt förfallna fornstuga, som kan ses nere i backen på andra sidan bäcken. Stenen är närmast gömd bakom stugan så man får göra sig besvär med att vada fram genom sly för att studera den. I varje fall var det så senast jag sökte mig dit.

Den äkta runstenens hedersplats uppe vid kyrkoruinen är berättigad, den är märklig. Stenen rests av Utlage över Öjvind, en mycket god thägn. Det vill säga, Öjvind var en framstående krigare, kanske i tjänst hos danske kungen. Detta blir extra spännande då en annan runsten här i Edsvära berättar om Ger, en mycket god man som dog på västervägar i viking. Kanske på härnadståg i England i danerkungen Knut den stores följe. Nog var detta tidigt en bygd med vida vyer.

Fortsätter man den idylliska vägen över bäcken och förbi Johans sten över barnen, dold bakom buskar, kommer man till Kvarnö, en idyllisk passage över Lidan om än kanske inte riktigt lika vacker som förr. Och så småningom kan man hamna i verkligt spännande

Runstenen över Öjvind, denne mycket gode thägn, återanvändes av Johan på Stommen, och så får man förstås inte göra.

bygder med massor av gravfält. För att inte tala om Finnestorp med dess spännande minnen av offer efter tidiga fältslag.

Detta är verkligen historiska bygder, och vackrare än så här kan en runsten knappast stå. Johan visste vad han gjorde, även om förstås Riksantikvarien inte håller med.

Hans Menzing

S:ta Katarine kapellplats

Hösten 2004 genomfördes en förundersökning av S:ta Katarine kapellplats i Sunnerby på Kålland inom ramarna för Sunnerbyprojektet. I en nyligen utgiven rapport redogörs för den fortsatta undersökningen av kyrkplatsen som genomfördes under sammanlagt åtta och en halv månader åren 2005-07. Kyrkoruinen totalundersöktes liksom ett antal gravar inne och strax utanför kyrkan. Utanför och delvis under kyrkans sydvästra hörn påträffades 2006 en stenpackning med stolphål som tolkats som lämningar efter en äldre kyrkobyggnad och föregångare till sandstenskyrkan.

Den arkeologiska rapporten är sammanställd av Anna Nyqvist Thorsson och Annelie Nitenberg och med bidrag av Stig Lundberg. Den omfattar 328 s i A 4 och är utgiven av Göteborgs universitet. Institutionen för historiska studier.

Kyrkohistoriskt seminarium 2010

1800-TALET'S FÖRNYELSE

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

Onsdag 22 sept

15.00 **Exkursion.** Avfärd från Skara, Västergötlands museums entré, i egna bilar.

Möte vid entrén för ev. samäkning.

ca 15.15 **Stenums kyrka**

ca 16.15 **Vinköls kyrka**

ca 17.15 **Skara domkyrkas** textilier

18.00 Åter Västergötlands museum – kaffe

19.00 *Tänkar i tiden vid 1800-talets slut*

Oloph Bexell, professor, teol. dr, Uppsala

Torsdag 23 sept

Moderator: Professor Bertil Nilsson, teol. dr, Lund

9.30 *Gudstjänstlivets förnyelse under det senare 1800-talet*
Oloph Bexell, professor, teol. dr, Uppsala

10.30 – 10.50 KAFFEPAUS

10.50 *En ny kyrklig textilkonst växer fram*

Margareta Ridderstedt, textildantikvarie, doktorand, Stockholm

11.50 – 13.00 LUNCHPAUS

13.00 *Kor, korsarmar och torn. Kyrkornas utformning under sent 1800-tal*
Jakob Lindblad, arkitekt och fil. dr, Stockholm

14.00 *Kyrkomusikens förändring i det sena 1800-talet*
Anders Dillmar, organist och fil. dr, Uppsala

15.00 AVSLUTNING OCH KAFFE

MED RESERVATION FÖR EV. ÄNDRINGAR

Fri entré. Vi har tyvärr inte möjlighet att ta emot föranmälningar.

Arr: Skara stifts kyrkoberivningskommitté & Västergötlands museum

ANTIKVARIATET I SKÖVDE

Monica Lindström

Döbelns gata 1

541 50 Skövde

Tel. 0500-41 06 56

Öppet

To-Fre: 10-13, 14-18

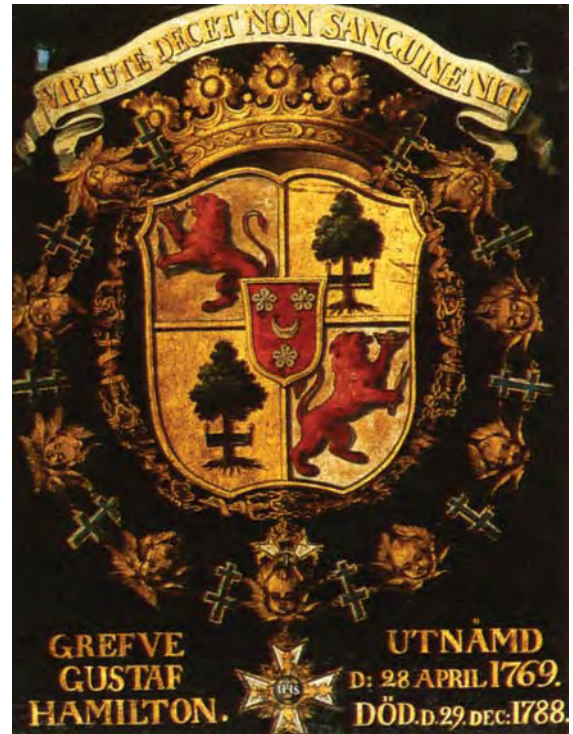
Lör: 10-13

Västgötar som förlänats Serafimerorden

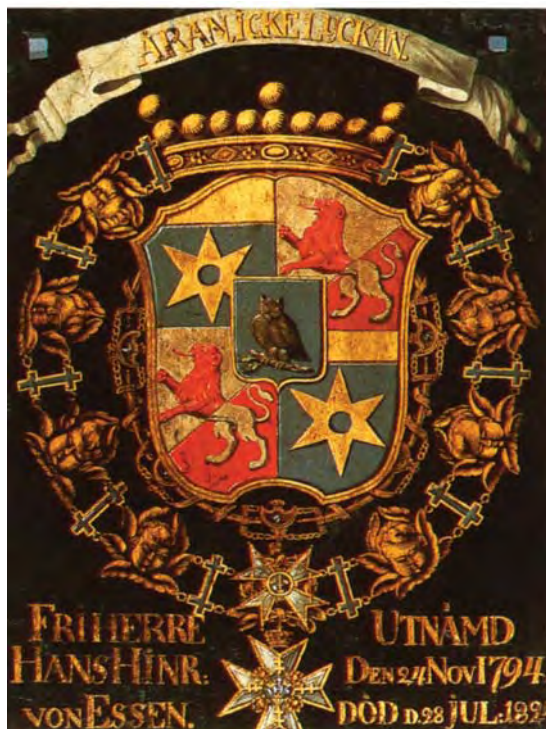

Efter vigseln i Stockholms Storkyrka den 19 juni i år kunde alla TV-tittare se att prins Daniel, hertig av Västergötland, hade förlänats en förnämlig orden med band och kraschan vilka han bar på sin frack när brudparet kom ut ur kyrkan. Såsom nybliven "kunglig" person hade vår konung möjlighet att tilldela honom denna utmärkelse. Bland bröllopsgästerna var det också många som ståtade med Serafimerordens kedja och kraschan. Genom denna tilldelning kan man säga att Daniel Westling är den senaste i en rad av svenskar som förlänats rikets främsta utmärkelse.

Serafimerorden är en svensk statsorden som instiftades av Fredrik I 1748. Orden utdelas sedan 1975 uteslutande till utländska statschefer eller därmed jämställda personer, samt sedan 1995 till medlemmar av det svenska kungahuset. Medlemmar av det svenska kungahuset föds in i orden, men ordensinsignerna tilldelas numera då de uppnår myndighetsålder.

Serafimerorden har endast en grad. Detta är den högsta svenska utmärkelsen eller dekorationen. Svenska innehavare av orden kallas *Riddare och Kommendör av Kunglig Majestäts orden*, här är ordet *orden* en gammal svensk pluralform som signalerar att innehavaren är Riddare av Serafimerorden och dessutom kommendör med stora korset eller av 1:a klass av en annan kunglig orden. De gamla reglerna föreskrev att man inte kunde bli Serafimeriddare om man inte redan blivit kommendör med stora korset eller av 1:a klass av Svärds-, Nordstjärne- eller Vasaorden innan. Serafimeriddare kallas *Herr* plus förnamn, alltså exempelvis *Herr Magnus*, efter gammal svensk tradition där *Herr* signalerade adelskap eller frälskap. Denna sedvänja

försvann under 1600-talet, men bevarades i de olika ordnarna.

Ordenskedjan, som endast utdelas vid sällsynta fall, består av elva serafhuvuden i guld, alternerande med elva blå patriarkalkors.

Kraschanen, alltså bröststjärnan, är i form av ett Malteserkors, mellan korsspetsarna ser man fyra serafim (änglahuvuden) och fyra patriarkalkors. I mitten av stjärnan finns en blå disk med Sveriges tre kronor och i mitten syns **IHS** – *Jesus Hominum Salvator*, sammanbundet med ett patriarkalkors. Under den nedersta kronan syns slutligen tre spikar, som syftar på de spikar som slogs in i Jesus Kristus två händer samt fötter vid korsfästelsen.

Till orden hör även ett ordensband i siden i höglå färg, även kallat serafimerblått.

När en riddare av Serafimerorden dör, hängs dennes vapensköld upp i Riddarholmskyrkan, och vid begravningen äger en Serafimer-ringning rum mellan 12.00 och 13.00 då kyrkklockorna ringer oavbrutet. Vapensköldarna har under 1900-talet målats av en särskilt av konungen förordnad vapenmålare vid Kungl. Maj:ts Orden.

Sedan orden instiftades 1748 har 29 västgötar förlänats orden. Med västgötar menas här att de antingen varit födda eller avlidit eller i några fall både föds och dött i Västergötland. Hertigar och Hertiginnor av Västergötland är ej medräknade.

Den förste mottagaren av denna höga förlänning var greve **Claes Strömberg** som var född i Varv 26/11 1699 och avled den 26/6 1782 på Claestorp i Vingåker. Strömberg hade varit Hovmarskalk hos Arvfursten Adolf Fredrik och även Riksråd. I sitt serafimervapen återfinns Västergötlands lejon. Greven blev den 39 mottagaren av orden då han dubbades 1751.

Det dröjer nu till 1769 innan näste Västgöte blir förlänad denna rikets högsta värdighet. Det är greven **Gustaf David Hamilton** som utnämndes 1769 och blev nr. 76. Hamilton var född på Forstena i Västra Tunhem den 29/1 1699. Han avled den 29/12 1788 på Barsebäck. Han var fältmarskalk och En av Rikets Herrar.

Redan året efter 1770 utnämndes friherre **Ulric Scheffer** till serafimerriddare med nr. 83 i ordningsföljden. Scheffer

var född 5/8 1716 i Nyköping och avled den 4/3 1799 på Stora Ek utanför Mariestad. Han var överste, Riksråd och Kanslipresident.

Flera bemärkta herrar med födelseort Göteborg har mottagit Serafimerorden. Den förste i raden var nr. 91 friherre **Fredric Ribbing af Koberg**. Han föddes i Göteborg den 23/4 1721 och avled i Stockholm den 11/10 1783. Han dubbades i Slottskyrkan den 27/4 1775. Han var överste, Riksråd och Överstemarskalk hos Änkedrottning Lovisa Ulrika.

Friherre **Evert Wilhelm Taube af Odenkat** var född på Vassbotten i Mo och blev Riddare nr 107 år 1785. Greve Nils Posse dubbades som Riddare nr. 115 år 1788. Han avled på Hellekis 1788. Flera av släkten Posse har förlänats utmärkelsen.

Friherreätten von Essen på Kavlös har två Serafimerriddare. Den förste var **Hans Henric von Essen** som dubbades som nr. 128 år 1795. Den andre var nr. 516 Riksmarskalken **Fredrik von Essen** som erhöill nr. 516 då han dubbades 1895

Den 28/4 1803 dubbades greven **Claes Julius Ekeblad**. Han var född den 8/9 1742 i Stockholm och avled den 19/6 1808 på Stola säteri. Han var Generalmajor, Landshövding i Skaraborg och Överstekammarjunkare. Han blev Riddare nr. 143.

De följande två västgötska Serafimerriddarna var båda Possar. Efter Ekeblads dubbning 1808 dröjer det till 1829 innan greve **Carl Henric Posse** dubbas. Han var den förste Riddaren som var både född och som kom att avlida i landskapet. Posse föddes den 15/1 1767 på Borrud och avled den 4/4 1843 i Mariestad. Han var Generallöjtnant och En av Rikets Herrar och blev Riddare nr. 241. Nästa Posse är greven **Arvid Mauritz Posse** som var En av Rikets Herrar, Lantmarskalk och Justitiestatsminister. Han var född den 5/1 1792 i Bergkvara i Kronobergs län och avled i Göteborg den 22/7 1850. Riddare nr. 291.

Förutom den ovan nämnde Carl Henric Posse är det endast ytterligare tre som både är födda och som dör i Västergötland. Den ena av dessa är friherre **Lars Herman Gyllenhaal af Härlingstorp**. Han var en av Rikets Herrar, Lantmarskalk och Justitiestatsminister. Gyllenhaal föddes den 20/3 1790 på Härlingstorp och avled därstädes den 22/12 1858. Han blev Riddare nr. 313 då han utnämndes 1851.

Greve **Edvard Fredric von Saltza** var Överstekammarjunkare och född den 15/5 1775 på Torp i Vartofta Åsaka. Han avled i Täby den 8/4 1859. Han utnämndes som Riddare nr. 323 år 1854.

En västgöte var greven, Statsrådet och Konteramiralen **Baltzar von Platen**. Denne var född på Vänersnäs den 16/4 år 1804 och avled i Stockholm den 20/3 1875. Riddare blev han 1867 som nr. 388.

Den förste västgöten som utnämndes av Oscar II var Justitieministern **Axel Gustaf Adlercreutz** som var född den 2/3 1821 på Götala och avled den 20/5 1880 i Stockholm. Han utnämndes 1872 och erhöll nr. 404 i utnämningsslängden. Nr. 409 fick friherren **Gillis Bildt** som var född i Göteborg den 16/10 1820 och avled i Stockholm den 22/10 1894. Han var Överståthållare och Generalmajor.

Även näste västgöte är en militär. Generallöjtnanten och Generalbefälhavaren greve **Sven Lagerberg** utnämndes 1887 till Serafimeriddare som nr. 488 och tilldelades även efter 10 år orden med briljanter i samband med konungens regeringsjubileum. Även han var född i Göteborg den 26/1 1822 och avled i Stockholm den 25/3 1905.

Riddare nr. 502 blev friherre **Carl-Gustaf von Otter** från Fimmerstad som utnämndes 1890. Redan näste Riddare var en västgöte nämligen Statsrådet **Gunnar Wennerberg** från Lidköping. Han var född den 2/10 1817 och dör på Läckö den 24/8 1901. Han utnämndes som Riddare nr. 503 år 1890.

Riddare 534 var friherre **Lars Åkerhielm af Blombacka**. Han var född i Stockholm den 14/4 1846 och avlider på Gräfsnäs den 7/5 1920.

Näste Riddare från Västergötland var friherre **Fredrik von Otter** också han från Fimmerstad, utnämnd år 1900 som nr. 544. Nr. 548 blev greven **Malcolm Hamilton** från Blomberg och utnämnd år 1901. 1910 blev greven och Utrikesministern **Arvid Taube** Riddare nr. 603. Han avled i Alingsås 1916. 1912 utnämndes **Robert Dickson** från Göteborg till Riddare nr.

611 och 1913 blev Ärkebiskopen, korporalsonen från Moholm, **Johan August Ekman** ledamot i det andliga ståndet av orden som nr. 621. Riddare nr. 630 och utnämnd 1918 blev greve **Hugo Hamilton** från Blomberg. Det dröjer sedan till 1928 innan Amiralen **Wilhelm Dyrssen** som var född på Klagstorp i Hagelbergs socken blir Serafimeriddare som nr. 664.

Endast två Serafimeriddare återstår nu i uppräknningen. Den förste är Statsrådet och Riksmarskalken Borås **Axel Wennersten**. Född 1863 i Borås blev han utnämnd 1931 till Riddare. Han avled i Stockholm 1948.

Den siste västgöten som har mottagit Rikets högsta förläning var Ärkebiskopen **Erling Eidem**. Han var född i Göteborg den 23/4 1880 och avlider i Vänersborg den 14/4 1972. Hans farfar var ägare av Fåglaviks glasbruk. Eidem blev ledamot av det andliga ståndet av Serafimerorden 1938.

Johnny Hagberg

Använd litteratur: Nordenvall, P., *Kungliga Serafimerorden 1748-1998*

Wikipedia

Antikvariat Tranan

Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo
Tel. 0325-768 46

FLOBY ANTIKVARIAT

Öppet : söndagar 13-19 (hela året)
Tfn 0515 40940, 40773

Antikvariat Wettren

Göran Midman Hjo

Västgöta- & Vätternlitteratur

Litografiska tryck,

Tersner, J A Berg, G Mellin, Billmarck

Tunnbindaregränd 1 A

544 30 Hjo

www.antikvariatwettren.dinstudio.se

0503-655895, 076-5547970

www.bokborsen.se

ANTI-KVARIAT RIDDAREN

Säljer, köper & värderar litteratur

Sveagatan 7

541 44 SKÖVDE

Mobil 0706-747574

Hem/Fax 0511-812 48

timmersdala.interior@telia.com

Mats Bergström
Bokhandlare

Öppettider ring för information

EX LIBRIS

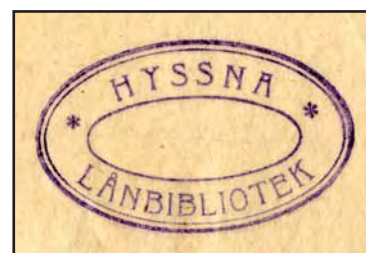
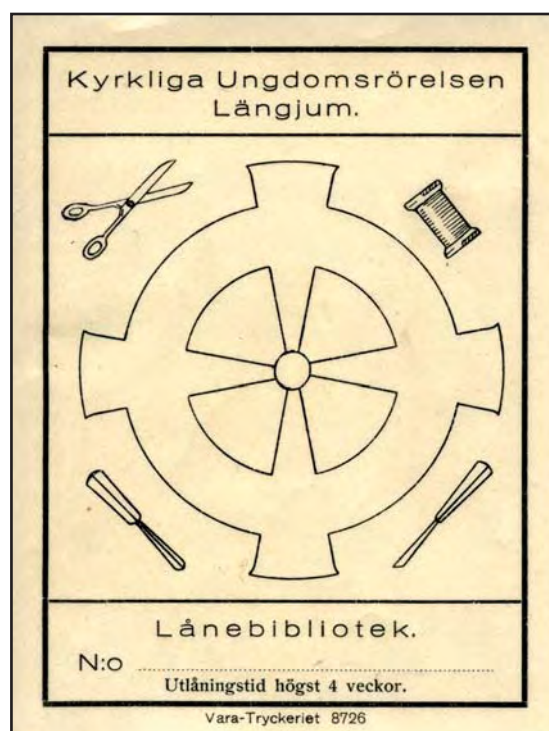
Johnny Hagberg

Prins Daniel – Hertig av Västergötland

I samband med vigsel den 19 juni 2010 mellan Kronprinsessan Viktoria, Hertiginna av Västergötland, och Daniel Westling, fick vårt landskap en ny Hertig. Som Prins har han att bära heraldiskt vapen. Under Hertigkrona finns skölden där Västergötlands vapen ingår och i kompositionens centrum Ockelbos kommunvapen. Då Westling härstammar från denna kommun ville han även i sitt vapen visa på sin härstamning. Grankvistskuran och hammaren finns i kommunvapnet men i annan position och med en annan färgsättning.

I förra Meddelandet berättades om några sockenbiblioteks exlibris. Här följer ytterligare några biblioteks exlibris. Lidköpings bibliotek brukar ett exlibris för de böcker som avyttras. Det minsta av de avbildade biblioteks exlibrisen torde väl vara Kyrkliga Ungdomsrörelsens Lånebibliotek i Långjum. Förmodligen har de aldrig kommit i bruk då någon bok med detta märke inte har hittats.

Besök årets bokmässan i Göteborg

Bok & Bibliotek

GÖTEBORG BOOK FAIR

Bok och biblioteksmässan hålls på Svenska mässan i Göteborg den 23-26 september. Vår monter är liksom tidigare placerad i antikvariatsdelen av mässan, med monternummer B09:61.

Mässans öppettider för fackbesökare är torsdag 9-18, fredag 9-14. Då är entrépriset 140:-. Allmänhetens tider är fredag 14-19, lördag 9-18 samt söndag 9-17.

Entrépris 140:-. Ungdomar 7-19 år har entrépriset 50:-

OBS! Våra medlemmar har möjlighet att hos oss förhandsbeställa biljetter som gäller för alla dagar och tider. Dessa biljetter kostar i år 120:-/st och beställs i förväg via email: sven-olof.ask@tele2.se eller tfn 0511 16540 (kvällstid). Beställda biljetter postas till resp. beställare och utnyttjade biljetter betalas i efterskott i vår mässmonter.

Välkommen till mässan!

Bokauktioner i höst

Välkommen till höstens bokauktioner i Vara. Vi startar den 16 oktober. Bl a säljer vi boksamlingarna efter Sture Eklindh, Tidaholm och Carl-Eric Fridolfsson, Skara. Som vanligt ett varierat innehåll. Vad sägs om ett ouppsprättat ex. av den eftersökta sockenboken från Fyrunga. Ett flertal spännande reklamroschyrer från Tidaholms bruk - Sture Eklindh bodde i Tidaholm, och hade givetvis ett specialintresse för sin stad.

Eller En kort beskrifning öfver egendomen Blomberg från 1899. Endast 7 sidor - men ack så sällsynt! Ett stort antal vykort från Trollhätteområdet säljs dessutom. Se även priskuranten på sidan ett.

En stor mängd div. böcker säljs på bokloppis före auktionen.

Auktionsförteckningen bifogas denna försändelse - till de som förhandsprenumererat på katalogerna.

Höstens sista auktion blir den 20 november - även den i Vara.

Hjärtligt välkomna!

PS. Vi kommer i höst även att lägga ut våra auktionskataloger på vår hemsida. www.vastgotalitteratur.nu

